

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА

Токарєва Л.Д.

Україна, м. Київ, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України

Сьогодні побутує думка, що ігрова діяльність втрачає свою актуальність, адже діти старшого дошкільного віку переважну частину часу займаються навчальною діяльністю, готуючись так до вступу до школи. Під впливом сучасних інформаційних технологій в свідомості дорослих простежується занадто підвищена увага до інтелектуального розвитку дітей. Т.Піроженко зауважила, що дорослі, сьогодні, захоплені ідеєю раннього навчання. І, за вимогою дорослих, дітей майже з п'яти років садять за парту, примушують до навчання, до засвоєння готових знань, умінь і навичок без формування адекватної їм діяльності дитини. Дорослими ігнорується дитяча потреба у грі.

Психологи наголошують на тому, що у дітей, які не «прожили» всі етапи розвитку власної ігрової діяльності від маніпулятивних ігрових дій до ігор з правилами, може значно затримуватися формування мотиваційної складової. В результаті чого у дитини дошкільника виникають ускладнення в розвитку та прояві базових цінностей і якостей, таких як самостійність, ініціативність, прийняття самостійних рішень, впевненість у власних силах, інтерес до навчання. Психологи констатують, що вона поступово витісняється навчальною діяльністю. Спостерігаючи пріоритет навчання, науковці зробили висновок, що це призводить до знецінення провідної діяльності дітей дошкільного віку, що згодом може привести до значних психологічних проблем.

Таким чином, сьогодні ми можемо спостерігати, порушення ігрового простору дитини дошкільника. Пішли у минуле гучні дворові компанії, колективні вуличні забави. В дошкільних закладах теж простежується

порушення балансу між грою та іншими додатковими навчальними видами діяльності. І все це відбивається на ігровій діяльності дитини.

Сьогодні до школи приходять діти, які не досягли дошкільної зрілості. Дитина не награлася або, навіть, зовсім не пройшла «школу гри», «школу ігрової діяльності» в широкому розумінні. А це, в першу чергу, негативно відбивається на взаєминах між однолітками і близькими людьми, на фокусі ділових і дружніх стосунків. Таким дітям не просто знайти своє місце у колективі, включитися до навчальної діяльності, що свідчить про соціально незрілу особистість дитини.

Підготовка дітей до школи має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Така підготовка передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників.

Розглядаючи дошкільну зрілість, базовий компонент розкриває поняття «життєва і соціальна компетентність». Життєва компетентність дошкільника акумулює в собі всі види компетентностей з різних сфер діяльності, зокрема ігрової, навчальної, трудової, побутової, що несе загальні знання, уміння, навички, життєвий досвід. М. Лук'янова зауважує, що соціальна компетенція це якість особистості, яка проявляється в активному засвоєнні й присвоєнні людиною соціальних норм, правил, які виникають на різних етапах і у різних видах соціальної взаємодії, що є основою побудови, регулювання міжособистісних і внутрішньо особистісних соціальних відносин.

Показниками життєвої, соціальної компетентності є насамперед активність дитини в ігровій, предметно-практичній діяльності, спілкуванні, сформованості у неї базових цінностей і якостей особистості. Життєво компетентна дитина адекватно поводить себе в різноманітних ситуаціях, вона знає, може, хоче й адекватно діє відповідно до обставин. Розвиток життєвої і соціальної компетентної особистості – головне завдання, сучасної дошкільної освіти. Визначальним фактом є той, що соціальна компетентність виступає і як

результат, і як умова успішної соціалізації. Чим вищий рівень розвитку соціальної компетентності, тим легше протікає процес соціалізації, тим успішніше здійснюється міжособистісна взаємодія.

Зважаючи на бачення вчених, можна підкреслити, що під соціальними компетенціями дошкільника розуміються його знання, вміння та навички, необхідні для розв'язання соціальних і поведінкових ситуацій (безконфліктно виходити з життєвих ситуацій, робити вибір, приймати рішення, брати на себе відповідальність тощо) характерних для цього віку. І важливе місце у процесі формування соціальної компетенції підростаючого покоління займає ігрова діяльність.

У грі дитина старшого дошкільного віку набуває основних навичок соціальної компетентності, необхідних для встановлення контакту і розвитку взаємодії з навколишнім світом. Значний вплив гри на формування навичок соціальної компетентності особистості старшого дошкільника полягає в тому, що, завдяки ігровому наслідуванню і рольовому перевтіленню він знайомиться з нормами і моделями поведінки, взаємин дітей і дорослих, які стають зразками для його власної поведінки. Накопичений дитиною соціальний досвід веде до успішної готовності до життя.

Проблема формування соціальної компетентності дошкільників у процесі ігрової діяльності, дедалі більше набуває нових значень. Організацію ігрової діяльності дошкільників та проблему використання гри як засобу соціалізації дітей дошкільного віку досліджували: С. Русова, К. Ушинський, Л. Артемова, А. Булова, Л. Виготський, Д. Гріднева, Д. Ельконін, О. Запорожець, К. Карасьова, О. Кошелівська, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, О. Усова, та ін.

Вищезгадані науковці стверджували, що в ігровій діяльності закладаються базові якості особистості, здійснюється всебічний розвиток, формується особистість дитини. Вченими встановлено, що саме через гру дитина пізнає навколишній світ, рідну мову, навіть, визначає подальшу свою професію, приміряючи на себе багато ролей готуючись до життя, набуває

практичних знань і вмінь. Дитяча гра, впливає на її свідомість і світогляд, формує особистість, розвиваються її творчі здібності, уява, що і сприяє формуванню соціальної зрілості. В грі вона створює основу для дружніх взаємовідносин.

К. Карасьова вважала ігрову діяльність особливим етапом розвитку особистості який характеризує перехід дитини на новий, вищий рівень психічного розвитку, здебільшого, вважаючи, що без ігрової діяльності не буває успішного навчання в шкільному віці. Адже гра для дошкільника - діяльність, яка забезпечує розвиток основних новоутворень. А це передусім уява, довільність, саморегуляція, самооцінка, комунікативна активність.

Ігрова діяльність впливає також на формування довільних психічних процесів, у грі починають розвиватися довільні увага і пам'ять. Характерним для гри є те, що вона є засобом підготовки дитини до життя, її соціалізації та привласненні нею моральних цінностей. У грі дитина набуває основних навичок спілкування, якостей необхідних для встановлення контактів з однолітками.

Сучасні діти не дограють, але дорослі мало звертають на це увагу. І як важливо знати і враховувати сучасним батькам і вихователям, що найважливіша цінність гри у тому, що в ній дитина легко засвоює те, на що в інших умовах довелося б докласти значних зусиль. Загалом, сутність гри, в тому, що діти відображають в грі різні сторони життя, особливості діяльності дорослих, у грі вони відпрацьовують навички людського спілкування, взаєморозуміння, вміння вирішувати конфліктні ситуації тощо. Гра дає можливість самостійно застосувати набуті знання.

В грі і через гру дитина вперше пізнає важку роль лідера, переможця, а також при допомозі дорослих вчиться переживати і розділяти радість, успіх, самопочуття іншої дитини. Гра сприяє творчому мисленню, активним діям, розвиває різні уміння і звички.

Саме гра є природним способом розвитку дитини. Тільки у грі дитина розкриває свої творчі здібності, творче самовираження, закріплює і засвоює нові навички і знання, розвиває моторику, спостережливість, фантазію, пам'ять, вчиться думати, аналізувати, долати труднощі, вчиться керувати своєю поведінкою. Саме ігрова діяльність допомагає дитині подолати свою слабкість і уміння керувати собою. Під час гри виникають умови для вправлення у трудових навичках і морально-етичній поведінці, формуються базові якості особистості, зокрема: самостійність; активність; ініціативність; цілеспрямованість тощо. В грі дитина привчається підпорядковувати свої дії і думки певній цілі, що допомагає виховувати цілеспрямованість, формуючи волю і характер дитини.

Разом з тим, хочемо звернути увагу на значення рухливих ігор, ігор – забав, в яких вона вчиться приймати правильні рішення, підкорятися правилам гри, взаємодопомозі, тощо. Граючи разом з дітьми, вважають психологи, можна подолати емоційні проблеми, розвинути упевненість у собі, уяву, спритність і кмітливість, але це ще велика радість спілкування один з одним, це допомагає здобути і завоювати довіру і дружбу з своєю дитиною. Таким чином, ігри допомагають зблизити дітей, об'єднати їх загальною цікавою для всіх діяльністю. Спільні ігри можуть збагатити дошкільнят новими враженнями, що буде сприяти формуванню навичок соціальної компетентності і дасть їм новий соціальний досвід, який так важливий для розвитку їх особистості.

Дошкільна зрілість як цілісний психічний стан, має завершитись для дитини дошкільника тим, що навчання у школі має стати джерелом позитивних емоцій. Дякуючи правильно сформованій і прожитій ігровій діяльності дитина скоріше знайде своє місце серед однолітків у будь – якому колективі, буде впевненою у собі і власних силах. А саме головне, дитина повинна награтися в дошкільлі, щоб достойно прийняти на себе роль школяра. А дорослим важливо забезпечити їй умови для повноцінного проживання свого дитинства.

Література:

1. Ельконін Д.Б. Психологія гри. М.: ВЛДДОС, 1999.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук. -метод.посіб. / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред. Журн. «Дошкільне виховання», 2003. - 243 с.
3. Піроженко Т.О. Дошкільна зрілість, або готовність дитини до школи. / Т. О. Піроженко // Психолог дошкілля. – 2011. – №11. – С. 3–5.
4. Базовий компонент дошкільної освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini/>. (дата звернення: 17.11.2019).